



Bethlenfalvy
Gábor

Milyen a keresztyén vállalkozó?

Szinte magától értetődően adódik néhány szempont, amelyek alapján megkülönböztethetjük a keresztyén vállalkozókat a nem keresztyénektől – ám ha közelebbről megvizsgáljuk ezeket, csakhamar elbizonytalanodhatunk: értelmezhető-e egyáltalán ilyen különbségtétel? Gondolatmenetünk végén igennel válaszolunk erre a kérdésre.

Vállalkozók a Bibliában

Első látásra úgy tűnhet, vannak jellegzetesen „keresztyén foglalkozások”, vagy legalábbis olyanok, melyek „keresztyényibbek” másoknál. Nyilván ilyenek lehetnek az egyházi szolgálatot teljesítők és általában mindazok, akik munkájukkal embertársaikat közvetlenül segítik: az egészségügyben, az oktatásban-nevelésben dolgozók, a szociális szféra alkalmazottjai. Közel állhatnak továbbá a keresztyén eszményekhez a szegények, az elesettek, a kevés pénzért sokat fáradozók; szenvedéseiknek alighanem megvan a helyük Isten megváltó művében.

Ha lenne ilyen versengés a „legkeresztyényebb foglalkozás” cím elnyeréséért, akkor abban a vállalkozók meglehetősen hátránnyal indulnának. Már maga a szó, a „vállalkozó” sok embernek a „pénzéhes”, a „törtető”, a „simlis” jelzőket juttatja az eszébe, s általában meglehetősen alacsonynak tűnik e tevékenység erkölcsi értéke a közvélekedésben.

Valóban ilyen csökkent értékű, már-már keresztyénietlen foglalkozás lenne a vállalkozás? A Bibliából mindenestre nem ez derül ki. Ha az Újszövetséget azzal a szemmel olvassuk, hogy Jézus vajon mely foglalkozási csoport tagjait illeti a legtöbb és legélesebb bírálattal, akkor azt fogjuk látni, hogy elsősorban a farizeusok és az írástudók a kritika célpontjai. Hozzájuk képest mondjuk a katonák és a pénzváltók (akik ráadásul az idegen, elnyomó hatalom képviselői) meglehetősen elnéző bánásmódban részesülnek. Legalábbis egyiküket sem szólítja fel a Mester foglalkozásuk megváltoztatására.

Sőt ha Józsefet, a názáreti ácsot a mai szóhasználattal be kell sorolnunk valahová, alighanem kisvállalkozónak vagy egyéni vállalkozónak kellene neveznünk – a kontextusból nem az derül ki, hogy bérmunkás lett volna. Hasonló a helyzet Péter apostollal is. Miután Jézus követőjévé szegődött, családja számos alkalommal vendégül látta a Mestert és tanítványait, sőt halásztak is együtt – mindez egyértelműen arra utal, hogy a „halászati kisüzem” tovább működött, képes volt a család egzisztenciájáról gondoskodni akár Péter folyamatos személyes közreműködése nélkül is, azaz maga az apostol valami főnökféle lehetett; alkalmazottakkal, társakkal közösen dolgozott a vállalkozásban. Egyrészt nemigen tartható tehát az a kép, amely Péterben a már-már nincstelen „egyszerű embert” szeretné látni, másrészt egyértelmű, hogy Jézust nem zavarta tanítványának ez a „vállalkozói” státusza (hiszen ha Péter magatartásában kifogásolt valamit, azt – más alkalmakkor – igencsak határozottan közölte vele).

Jézus továbbá példabeszédeiben több alkalommal használt gazdasági, üzleti jellegű hasonlatokat, mindannyiszor pozitív összefüggésben. A gazda, aki szőlőjébe küldi a munkásokat, az ember, aki toronyépítésbe fog, és előzetes kalkulációkat végez, a szolgák, akik uruk távollétében ügyesen kamatoztatják a rájuk bízott talentumokat – egyértelműen rokonszenves szereplők. De még azt is, aki földművelés közben kincset talál, aztán gyorsan visszatemeti, majd igyekszik mielőbb megvásárolni a földet – s akit ma közönségesen ingatlanspekulánsnak mondanánk –, követendő példaként állítja elénk. Persze nem a kincs utáni sóvárgást, hanem az eltökéltséget és a találgatóságot, a „világ fiainak okosságát”, amelyet eltanulhatnak azok is, akik elsősorban Isten országát keresik.

Mindebből arra következtethetünk, hogy abban a közegben, amelyben Jézus élt, a gazdasági ügyekkel való célszerű és okos foglalataskodás elismert tevékenység volt; Jézus maga sem szállt szembe ezzel a közfelfogással, sőt számos alkalommal erre hivatkozott mondanivalója alátámasztására. Okunk van tehát azt feltételezni, hogy – bizonyos kortársainkkal ellentétben – ma sem tekint rossz szemmel azokra, akik vállalkozással keresik a kenyerüket.

Keresztény alapelveken nyugszik a piacgazdaság

Annyit tehát mindenképpen megállapíthatunk a fentiek alapján, hogy a vállalkozási tevékenység nincs ellentétben a kereszténységgel. De tovább is léphetünk, ugyanis sok érv szól azok gondolatmenete mellett, akik szerint a kereszténységgel nemcsak hogy megfér az üzleti tevékenység, hanem az utóbbinak kifejezetten feltétele az előbbi. Magyarán: a szabad piacgazdaság létrejöttének és működésének alapja a keresztény világszemlélet és értékrend.

A keresztény tanítás egyik fő pillére ugyanis az emberi személy méltósága. Az ember – akit Isten saját képére és hasonlatosságára teremtett – egyéni szabadsággal és ebből következően felelősséggel rendelkezik, lehetősége és egyben kötelessége saját sorsának alakítása. Következik ebből az is, hogy az egyik ember nem rendelkezhet korlátlanul a másik felett; embertársát önmagához hasonló, méltósággal rendelkező személynek kell tekintenie. Ha együtt akar vele működni, valamiképpen meg kell vele állapodnia. Ránk van bízva továbbá ez a teremtett világ, amely ebből következően megismerhető, s ez megint csak feladat és nem pusztán lehetőség: uralmunk alá kell hajtanunk a földet.

Ha ezek a tanítások – melyek kifejezetten a keresztény vallásra (illetve a három nagy monotheista, abrahamita vallásra) jellemzőek – nem itatták volna át a társadalmat, nem jöhetett volna létre az a fajta (pénzforgalmon, szerződéseken, szabad együttműködésen alapuló) szabad piacgazdaság, amelyet a nyugati világban ismerünk. Persze egyáltalán nem állíthatjuk, hogy ez a piacgazdaság mindig tökéletesen működik, de az alapvető tapasztalat mégis az, hogy – mindent összevetve – jóval több esélyt ad az emberhez méltó életkörülményekre, mint bármely más vallás által dominált társadalmi berendezkedés.

A nyugati piacgazdaság problémáit nem az okozza, hogy alapelveiben ellentétes lenne a keresztény tanítással, hanem az, hogy néhány fontos keresztény alapelvről időnként hajlamos megfeledkezni. Például arról, hogy a teremtett világnak nemcsak a használatára kaptunk felhatalmazást, de hosszú távú fenntartását, gondozását is feladatul kaptuk. Vagy arról, hogy embertársainkat nem csupán szerződéses partnernek és munkaerőnek kell tekintenünk, hanem együtt kell éreznünk velük gondjaikban is, segítenünk kell rajtuk, ha rászorulnak. Ha következetesebben

Mindebből arra következtethetünk, hogy abban a közegben, amelyben Jézus élt, a gazdasági ügyekkel való célszerű és okos foglalataskodás elismert tevékenység volt; Jézus maga sem szállt szembe ezzel a közfelfogással, sőt számos alkalommal erre hivatkozott mondanivalója alátámasztására.



ragaszkodnánk ezekhez az alapelvekhez is, azzal nem másik gazdasági rendszert alkotnánk, hanem éppen a szabad piacgazdaságot tennénk erősebbé, hatékonyabbá.

Azok a vállalkozók tehát, akik ragaszkodnak keresztyén meggyőződésükhöz, és ebben a szellemben kívánják üzleti tevékenységüket is végezni, nem valamiféle hóbortos, fura alakok, idegen testek a piacgazdaságban – épp ellenkezőleg: ők hordozzák azt a szellemiséget, azokat az elveket, amelyek a piacgazdaságnak legbiztosabb alapjai lehetnek!

A profit szinte senkit sem érdekel

Vegyünk sorra most néhány további gyakorlati megfontolást, ami a fentieket segít továbbgondolni, illetve – reményeink szerint – alátámasztani.

Az első azzal a tévhittel kapcsolatos, hogy a gazdasági hatékonyságra való törekvés szükségszerűen kíméletlenséggel és mások eltaposásával jár. A vállalkozói tevékenységet végzők feltehetően egyetértének azzal, hogy munkaidejük többségét másokkal való együttműködéssel töltik, s csak kisebb részét a versenytársaik elleni küzdelemmel. (E kettő szétválasztása persze néha problematikus, de az állítás általánosságban mégis fenntartható.) Kifejezetten ez a helyzet, ha a munkavállalók helyzetére gondolunk: az elégedett, megbecsült, a jó ügy szolgálatának tudatában dolgozó, azaz összességében „önmotivált” alkalmazotti gárda olyan tőke, amire képtelen szert tenni az a főnök, aki korbáccsal hajtja beosztottjait.

Második gondolatmenetünk is egy tévhittel kapcsolatos: sokan feltételezik, hogy a vállalkozó, a cégvezető olyan ember, akit „csak a profit érdekel”. Ha közelebbről megnézzük a cégek működését, ki fog derülni, hogy a profit jóformán az egyetlen dolog, amely tulajdonképpen senkit se érdekel. A nagyvállalatok alkalmazottként dolgozó menedzsereit általában főleg a saját jövedelmük érdekli, a cég profitja legföljebb annyiban, amennyiben az az előbbihez hozzájárul. (De láthattunk példát arra is, amikor multicégek vezetői saját fizetésüket és prémiumukat gátlástalanul igyekeztek feljebb srófolni akkor is, amikor az adott vállalat már nagy bajban volt.) Az apróbb kisvállalkozások tulajdonosait sem érdekli a profit: ha valakik, ők pontosan tudják, hogy a profit csak egy szám a könyvelésben, s még csak ahhoz sincs sok köze, hogy év végén mennyi pénz maradt meg a kasszában. A jól menő nagy és közepes vállalatok tulajdonosait pedig egy határon túl valóban nem a profit mértéke foglalkoztatja. Komolyan azt gondoljuk, hogy bárkinek az életvitelét érdemben befolyásolja, hogy egymilliárd vagy kétmilliárd a cég nyeresége? A tulajdonosi döntéseket számos más tényező sokkal inkább befolyásolja: a becsvágy, a büszkeség, az alkotás öröme, a felelősségtudat és így tovább. Vagyis a vállalkozókat, cégvezetőket befolyásoló tényezőket az emberi vágyak és érzelmek, bűnök és erények világában kell keresnünk – és ebben nem különböznek másoktól, dolgozzanak az élet akármelyik területén.

A harmadik tévhit, amelyről itt szót ejtünk, a gazdasági szféra és a civil szféra szembeállításával kapcsolatos. Valójában a gazdaság működésének logikája és az emberi közösségek működésének logikája ugyanarra az alapra vezethető vissza: mindkettőnek a lényege az együttműködés szabadsága. Mindkettőben szabad emberi személyek társulnak valamilyen célok elérésére, s mindkettő akkor hatékony, ha a bennük részt vevő személyek emberi értelemben is egymásra találhatnak. Lássunk egy példát. Egy város szélén egy vállalkozó nagy bevásárlóközpontot akar építeni, felismerve, hogy az emberek így egy helyen, gyorsan elintézhetik bevásárlásaikat, s mivel a városszéli alacsony ingatlanárak miatt viszonylag kicsi a beruházási költség, olcsóbban is tudja az árucikkeket kínálni. Ugyanebben a városban – a tervekről értesülve – civil szervezet alakul, amelyik felhívja a figyelmet, hogy a központ megépítése a belvárosi kis boltok tönkremeneteléhez fog vezetni, s így sérül az a

települési hangulat is, amelyet a turisták és a helyi lakosok is olyannyira kedvelnek. Azt állítjuk, hogy mindkét kezdeményezéshez találékonyságra, jó helyzetfelismerésre, alkotóerőre és sok együttműködési készségre van szükség – és felelősen nem is mernénk megkockáztatni, hogy hirtelenjében bármelyiket „keresztényibbnek” minősítsük, mint a másikat.

Úgy tűnik tehát, nagy nehézségekbe ütköznénk, ha annak alapján akarnánk valakit besorolni a „keresztény vállalkozó” kategóriába (mást pedig kizárni ebből), hogy milyen jellegű gazdasági tevékenységet végez. Ez persze nem azt jelenti, hogy ne tudnánk olyan tevékenységeket megnevezni, amelyekkel a keresztény ember biztosan nem foglalkozhat. Biztosan nem lehet köze kábítószerek, pornográf termékek előállításához, forgalmazásához, de például bizonyos kereskedelmi televíziók műsoraihoz sem. Ugyanakkor valószínűleg megengedőbbek lehetünk mondjuk a fegyvergyártás vagy a dohányforgalmazás tekintetében. S hogy hová kell sorolnunk mondjuk a szerencsejátékok működtetésében vagy a tőzsdei műveletekben való részvételt, abban feltehetően még inkább megoszlanak a vélemények keresztény körökben is.

A határ talán valahol ott húzható meg, hogy a keresztény ember – és így a keresztény vállalkozó – nem vehet részt olyan gazdasági tevékenységben, amely az emberi esendőséggel, kiszolgáltatottsággal való durva visszaélésen alapul, s ami így súlyosan sérti az emberi méltóságot. Akinek a jövedelme ilyesmitől származik, azt biztosan kizárhatjuk a „keresztény vállalkozó” fogalomköréből.

Szabálykövetés és hétköznapi gyakorlat

Ez természetesen nem jelenti azt, hogy aki nem követ el ilyen durva visszaéléseket, azt már automatikusan „keresztény vállalkozónak” tekinthetnénk, még akkor sem, ha egyébként magánéletében a keresztény vallást gyakorolja.

Keresztény vállalkozókat, cégvezetőket tömörít az ÉrMe Üzleti Hálózat (az „ÉrMe” itt az „értékmegőrző” rövidítését jelenti). Ebben a körben tettük fel a kérdést: mit tartanak ők maguk, az érintettek arról, hogy kit tekinthetünk keresztény vállalkozónak, mi különböztethet meg egy ilyen vállalkozót a többitől? A beérkezett válaszok jelentős részében szerepelt az az elvárás, hogy a keresztény vállalkozó munkájában is érvényesítse azokat az erkölcsi elvárásokat, amelyek a Tízparancsolatban is megfogalmazódnak. Azaz legyen tisztességes, ne csapja be üzlettársait és ügyfeleit, ne próbáljon csalárd trükkökkel előnyökhöz jutni, teljesítse kötelezettségeit, fizesse be az adókat stb.

A keresztény vállalkozóról ekképpen körvonalazódó kép kétségtelenül vonzó, bár számonkérhetősége a mindennapokban nem mindig problémamentes. Például mi a helyzet, ha egy vállalkozás csak korrupcióval vagy adótrükkökkel tudja megőrizni mondjuk tíz családfenntartó ember munkahelyét? Vagy mondjuk hazugságnak számít-e, ha valaki a saját termékeinek csak az előnyeit hangsúlyozza, a konkurens termékek esetében pedig csak a hátrányokat – tudva, hogy fordított helyzetben a konkurens ugyanígy tesz? Feltétlenül bűn-e, ha valaki rokoni-baráti kapcsolatainak kihasználásával jut jól jövedelmező megbízáshoz? Nem relativizálni akarjuk az erkölcsi szabályokat, de arra szeretnénk rámutatni: a hétköznapi gyakorlatban nagyon is sok az olyan bonyolult helyzet, amikor felületes megközelítéssel egykönnyen rásüthetjük egy-egy vállalkozóra a tisztességtelenség bélyegét.

Beláthatjuk, az erkölcsi szabályok betartásának hangsúlyozása nem visz minket sokkal közelebb ahhoz, hogy megválaszoljuk eredeti kérdésünket: milyen a keresztény vállalkozó? Nyilvánvalóan nem állíthatjuk, hogy az erkölcsi szabályok ne vonatkoznának nem keresztény ember- és vállalkozótársainkra, sőt ahhoz is nagy felfuvalkodottság kellene, hogy egyértelműen ki merjük jelenteni: a keresztények jobban betartják e szabályokat, mint a többiek...

Társadalmi felelősség – ha ugyan létezik ilyesmi

Az erkölcsi szabályok betartásán túl a „keresztyény vállalkozó” fogalmának tágasabb értelmezésére nyílik lehetőség, ha azt mondjuk: az ilyen vállalkozónak fokozott felelőssége van a közjó tekintetében, azaz nem pusztán önmaga és vállalkozása fenntartását kell kötelességének tekintenie, hanem arra a tágabb természeti és társadalmi környezetre is tekintettel kell lennie, amelyben gazdasági tevékenységét végzi. A kulcsszó itt a felelősség: a vállalkozó nem tekinthet pusztá eszközként, nyersanyagként az emberekre, a természeti forrásokra, kulturális javakra, hanem tudomásul kell vennie, hogy mindezek fenntartásából, fejlődéséből is részt kell vállalnia.

Teljesen jogos lehet itt az az észrevétel, hogy ez az elvárás sem keresztyénspecifikus; a társadalmi felelősség gondolata széles körben elterjedt és elfogadott, az úgynevezett CSR (corporate social responsibility) mindinkább beépül a komolyabb vállalatok gyakorlatába. Kérdés persze, hogy az egyes esetekben mennyi ebből a valódi, átértzett felelősségtudat, és mennyi a marketingkommunikáció. Igazuk lehet azoknak is, akik szerint a látványos CSR-akciók elsősorban az adott cég hírnevének fényesítését szolgálják, és legfőljebb másodsorban a közjót. Ugyanakkor abban is van valami, hogy ez nem feltétlenül baj: ha úgy születnek pozitív kezdeményezések, hogy abból a kezdeményezőnek is van közvetett haszna, az még mindig jobb, mint ha fel sem merülne a közösség szolgálatának gondolata.

Ennél mélyenzántóbb az a felvetés, hogy vajon lehet-e egyáltalán egy vállalatnak társadalmi felelőssége. Vannak, akik mellett érvelnek, hogy a vállalatnak – mint olyannak – az ügyfelei iránt és az alkalmazottai iránt van felelőssége, azaz ha a cég pénzt költ olyasmire, ami ezen a körön kívül van, akkor azzal (mivel költségeit növeli és versenyképességét rontja) épp azokat károsítja meg, akikkel szemben tényleges felelőssége lenne. Természetesen nagyon is helyes a társadalom, a közösség iránti felelősségről is beszélni – hangoztatják ennek az álláspontnak a képviselői –, de ilyesmi kizárólag magánszemélyek esetében áll fenn. Tehát: igenis támogassanak nemes célokat, gyakoroljanak szolidaritást a vállalatok tulajdonosai, menedzserei, alkalmazottai – de kizárólag a magánvagyonukból, magánjövendükből, ne a cég pénzből.

A felelősség áttolása a magánszemélyekről a vállalatokra mintha abba a trendbe illeszkedne, ami a modern társadalom erkölcsét oly sikeresen ásta alá: például az idősekről való gondoskodás kötelezettségét a családokról áttoltuk az állami nyugdíjalapokra, a kultúra mecenatúrájának kötelezettségét az arisztokrácia kipusztítása után bürokratákra és bizottságokra ruháztuk át... Érdemes elgondolkodni ezeken a felvetéseken akkor is, ha itt most nem foglalunk állást – annyit mindenesetre újból megállapíthatunk, hogy a társadalmi felelősséghez való viszony sem alkalmas arra, hogy ennek alapján tegyünk egyértelmű különbséget keresztyény és nem keresztyény vállalkozók között.

Nincs mentség: gondolkodni kell

Úgy gondoljuk, a fenti gondolatmenet ellenére sem kell lemondanunk arról, hogy meghatározzuk a „keresztyény vállalkozó” mibenlétét. Ehhez Jelenits István piarista szerzetest hívjuk segítségül, pontosabban egy történetet, amit ő mesélt el az ÉrMe Üzleti Hálózathoz tartozó vállalkozók előtt tartott előadásában. Gyermekkori emlékét idézte fel: egy mohamedán férfi (mellesleg a megszálló szovjet hadsereg egy tagja) véletlenül alkoholt ivott, és ezen rendkívüli módon feldühödött. Milyen jó a mohamedánoknak – gondolkozott el a kis István, miután szülei felvilágosították, hogy az iszlám híveinek tilos alkoholt fogyasztaniuk –, nekik elég betartaniuk a pontosan meghatározott

szabályokat ahhoz, hogy üdvözülhessenek. Mennyivel nehezebb dolguk van a keresztényeknek! Nekik állandóan gondolkozniuk kell azon, hogy mi a helyes és mi a helytelen...

Nos, valóban ez a helyzet. A keresztény vállalkozókat alapvetően nem az különbözteti meg a többiektől, hogy alapvetően másképp szervezik tevékenységüket – illetve ha másképpen működnek is, az csupán következmény. A keresztény vállalkozót az különbözteti meg, hogy vállalkozási tevékenységében is tudatosan szembesül azzal a ténnyel, hogy egyszersmind Isten országának építésén is munkálkodnia kell. Hogy ezt hogyan teszi, arra irányelvek (diskurzusokban is érlelt és folyamatosan újragondolt szempontrendszerek) ugyan vannak, de örökérvényű szabályok nincsenek. Azaz nincs mentség: gondolkodni kell! Nem szolgák vagyunk immár, hanem – vállalkozókként is – az Atya gyermekei: Istennel közösen kell munkálkodnunk a teremtés és a megváltás nagy művén. Azt nevezhetjük keresztény vállalkozónak, aki folyamatosan igyekszik felőni ehhez a feladathoz.

A „keresztény vállalkozó” mibenlétének boncolgatása egyébként kissé hasonló ahhoz, mint amikor arról beszélünk, hogy létezik-e „keresztény irodalom”. Sokan úgy gondolják (és a fent idézett Jelenits István is tett máshol hasonló értelmű kijelentést), hogy elsősorban jó és rossz irodalom van. Az emberi létezés lényegét hitelesen feltáró irodalom akkor is közelebb vihet Istenhez, ha szerzőjének (látszólag) semmi köze a kereszténységhez. A rossz irodalom pedig többet árt, mint használ az ügyünknek, legyen bár telezsúfolva keresztény utalásokkal és szólamokkal.

A keresztény vállalkozó legfőbb dolga is az, hogy – a szó teljes értelmében véve – *jó vállalkozó* legyen. Mint a korábbi fejtegetésekből is láttuk, egy vállalkozás sikeres működtetéséhez nem kell a keresztény tanítással ellentétes dolgokat cselekednünk, sőt úgy tűnik, a kereszténység nemhogy korlát lenne, inkább kifejezett elvi és gyakorlati segítséget ad ahhoz, hogy a vállalkozást hosszú távon sikeresen és versenyképesen működtessük. Egy rosszul működő vállalkozás számára így nem lehet magyarázat és mentség önmagában az, hogy keresztény módon próbál működni.

Azt viszont elmondhatjuk, hogy a keresztény vállalkozók egészen különleges módon védve vannak a kudarctól. A keresztény vállalkozót ugyanis a többieknél kevésbé fenyegetheti az a veszély, hogy teljes mértékben azonosul munkájával, mintegy feloldódik üzleti karrierjében, s ha ez netán elbukik, maga is már-már megsemmisül. A keresztény vállalkozó is természetesen az üzleti sikerben érdekelt, és elkötelezetten, nagy erőbedobással munkálkodik ennek érdekében. Ugyanakkor folyamatosan él benne az a tudat is, hogy részese valami sokkal fontosabb, sokkal nagyobb vállalkozásnak is, ami „nem e világból való” – és ami nem bukhat el sohasem.

Bethlenfalvy Gábor (1964) újságíró, szerkesztő, lapkiadó. Építőmérnöki diplomával és posztgraduális szociológiai végzettséggel rendelkezik. Az 1990-es évek elején a *Magyar Nemzet* munkatársa volt, majd építőipari szaklapok szerkesztésével, építészeti konferenciák szervezésével, szakmai internetes portálok gondozásával foglalkozott. 2010 óta a hasonló területen működő Artifex Kiadó egyik vezetője, társtulajdonosa. A keresztény vállalkozókat, cégvezetőket tömörítő ÉrMe Üzleti Hálózat vezetőségi tagja, 2012 óta a közösség honlapjának (www.ermehalo.hu) főszerkesztője.

